

Obsah:

Nové vystižení karmelitánské spirituality: stanovy Řádu karmelitánů z roku 1995.	1
<i>Christopher O'Donnell, O.Carm. (2. část)</i>	
Karmelitánský „třetí řád“ z pohledu 550. výročí vydání papežské buly Cum nulla	5
<i>P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.</i>	
Z dopisů sv. Terezie z Avily (4)	15
<i>Veronika Elisabeth Schmitt, O.C.D.</i>	
Marta a Marie	18
<i>Francois Varillon</i>	

Nové vystižení karmelitánské spirituality: stanovy Řádu karmelitánů z roku 1995.

Christopher O'Donnell, O.Carm.

(2. část)

Naše charisma

V období od mimořádné generální kapituly v roce 1968, která nám předložila *Delineatio vitae (Nástin života)*, bylo naší identitě a charismatu věnováno mnoho pozornosti. Svou roli tu sehrály tři hlavní vlivy:

1) Výrazy „společný život“ a „(blíženská) láska“ (caritas) byly nahrazeny výrazem „bratrství“. K této záměně došlo po vydání stanov v roce 1971. Slovo bratrství se ujalo rychle, ačkoli v praktickém životě to bylo problematictější. To, že se o bratrství tak mluvilo, vzbudilo především mezi našimi mladšími bratry očekávání určitého životního stylu a sdílení, což bylo mnoha starším bratřím cizí a nad jejich síly. Oni byli spíše zvyklí „zašifrovávat“ lásku do způsobu, jak se k sobě chovají při každodenním kontaktu. Ohledně bratrství se musíme vyhnout nerealistickým očekáváním, musíme být trpěliví, ale zároveň nesmíme zapomenout na jednu důležitou hodnotu. I zde – jako kdekoliv jinde – je důležitým rysem růst ke zralosti, a to skrze (nebo někdy navzdory) bratrství.

2) Byl obnoven důraz na kontemplativní rozměr řádu; hlavně zásluhou nijmegenké školy, především se na tom svým vlivem podíleli Kees Waaijman a Hein Bloomenstijn.

3) Svobodněji je pojmána služba chudým. K tomuto posunu došlo v letech, kdy byl generálem řádu Falco Thuis (1971-1983). Svůj vliv tu příznačně sehrály Filipíny, kde působili bratři z Nizozemí, a Brazílie, kde Nizozemci působili také.

Ke znovuobjevení našeho charismatu můžeme najít několik současných paralel. Počátkem šedesátých let shrnul kalvinista Hoekendijk úlohu křesťanů do tří novozákonních řeckých slov: *kérygma*, *koinonia*, *diakonia*. Ačkoliv tato slova neodpovídají přesně našemu charismatu, tedy žít kontemplantivně bratrství uprostřed lidí, je tu mnoho podobného. Podobně jako jsme si všimli trojice pojmů ve *Vita consecrata*: zasvěcení, společenství a poslání (čl. 13). Když se podíváme na tři základní prvky našeho charismatu, měli bychom si všimnout dvou základních způsobů, jimiž je stanovy pojímají.

1) Jde o hodnoty, které se navzájem propojují. Můžeme začít od kterékoli z nich a nutně dojdeme k dvěma zbývajícím. Takže jsme:

- *kontemplantivní* bratrské společenství uprostřed lidí,
- *společenství bratří*, které je kontemplantivní uprostřed lidí,
- *uprostřed lidí* jsme kontemplantivní bratrské společenství.

2) Stejně jako jsme o tom mluvili ohledně Eliáše a Marie, je třeba ukázat kořeny těchto prvků v naší tradici a čerpat z této tradice hlouběji, než jsme mohli být zvyklí donedávna. Navíc se stanovy pokoušejí vyjádřit tyto hodnoty jazykem přiměřeným současnosti, zvláště pokud jde o to, jak se vzájemně doplňují a ovlivňují.

Z toho plyne důsledek, důležitý pro formaci i pro celou budoucnost řádu. Každý pravděpodobně svým životem vyjádří tento celek charismatu jinak. Každý bude mít sklon některý z oněch prvků upřednostňovat a učinit z něj jádro, z něž budou vycházet prvky zbývajících. Podobně budou rozdílně klást důraz provincie, dokonce i jednotlivé domy bratří. Tím se otvírá velmi složité téma pluralismu. Existuje velmi mnoho způsobů, jak dnes být karmelitány. Jak už jsme řekli, mladí lidé, kteří k nám přicházejí, mohou naše charisma vidět v nové perspektivě. Je třeba, abychom – kromě toho způsobu, jak své charisma žijeme my – byli stále otevřeni jiným způsobům, jak naše charisma žít. Slovy, která jsem už použil: ve spiritualitě a teologii existují dvě východiska: „vertikála“ a „horizontála“. V případě karmelitánského řádu existují podle mě výchozí body tři: kontemplace, bratrství a služba uprostřed lidí. Tato východiska se vynoří, když se podíváme na tři základní prvky našeho charismatu.

Žít kontemplantivně

Slovo kontemplace je v moderní angličtině slovem lišáckým: jde o slovo s hlubokou mnohoznačností. Nejdělním heslem v patnáctisvazkovém *Dictionary de spiritualité* je heslo „Kontemplace“ o rozsahu 600 sloupců. Slovo kontemplace se v naší společnosti často používá. Jeho základní význam je „názírání“, dívání se, vidění, patření (před sebe), rozvažování. Řecké slovo *theoria* má stejný rozsah významu. Stanovy byly vystaveny tváří v tvář rozsáhlému používání tohoto slova v dějinách spirituality a jeho širokému rozsahu významu i v řádu, zvláště mezi bratřimi, kterým je nejvlastnější onen třetí prvek našeho charismatu – být „uprostřed lidí“.

Stanovy přinášejí užitečné podněty.

1. Představují kontemplantivní styl života jako část základního charismatu našeho řádu a upozorňují na jeho důležitost v Řeholi (čl. 16). Z Řehole není citována pouze její 10. kapitola o neustálém věnování se Božímu slovu, ale také asketické kapitoly: o duchovním zbroji (kap. 19), o práci (kap. 20) a o mlčení (kap. 21).

2. Stanovy naznačují, co kontemplace znamená (čl. 17). Popisují ji jako „hledání Boží tváře“, vnitřní proces (cestu) odpovědi na Boží lásku, jako proměňující zkušenost přemáhající nás Boží lásky.

3. Stanovy užitečně odmytologizovávají některá dřívější pojetí kontemplace, která pokládala kontemplaci za něco, co se týká pouze odborníků a některých zvlášť vyvolených světců:

„Kontemplace začíná tehdy, když svěříme sami sebe Bohu, ať už on k tomu, aby se nám přiblížil, zvolí jakýkoli způsob. Je to postoj otevřenosti vůči Bohu, jehož přítomnost objevujeme všude (čl. 17).“

4. Zmiňuje se tu obrácení. Křesťanskou kontemplaci a mystiku od ostatních zkušeností povzneseného vědomí odlišuje potřeba proměnění; kontemplace a mystika nejsou záležitostmi techniky, kterou se lze naučit: „Tato láska nás zbavuje našich omezených a nedokonalých lidských způsobů smýšlení, milování a jednání; proměňuje je ve způsoby božské (čl. 17).“

5. Kontemplace není pouze individuální hledání. Jedná se o hodnotu církevní, eklesiální, protože určuje kvalitu našeho bratrství a naší služby uprostřed lidí. Uschopňuje nás číst hlouběji znamení času (čl. 18). Zdá se, že zde je třeba si všimnout dvojího: kontemplace rozvíjí pohled víry, takže jsme schopni vidět skutečnost z prorocké perspektivy; čistota srdce, kterou kontemplace vyžaduje, nám také umožní vidět skutečnost, která nás obklopuje, hlouběji. Učení stanov o kontemplaci je shrnuto v jednom bohatém článku v rámci kapitoly o modlitbě:

„Kontemplace je v karmelitánské tradici opravdu nezaslouženým darem, s nímž k nám ze své iniciativy přichází Bůh, stále intenzivněji nás proniká svým životem a svou láskou a my mu odpovídáme tím, že mu dovolujeme, aby byl Pánem našeho života. Jde o postoj otevřenosti vůči Bohu, jehož přítomnost objevujeme všude. Tak následujeme příklad proroka Eliáše, který vždy hledal Boha, a příklad Marie, která uchovávala vše ve svém srdci (čl. 79).“

Bratrství

Již jsem zdůraznil, že v našem komunitním životě nastal větší posun od života pouze „společného“ (spatřovaného hlavně ve slíbené chudobě a v modlitbě). Společně se dá žít velmi formálním a neosobním způsobem: člověk koná skutky bliženské lásky, aniž by se do druhých vcítil nebo se o ně víc staral. Nahradit to hodnotou bratrství je velký posun. Stanovy nám v tomto místě dávají přibližně pět bodů, které nám mohou pomoci uchopit smysl bratrství:

1. spojují bratrství s kontemplantivním rozměrem našeho povolání (čl. 19),
2. podtrhují zmínky o bratrství, které se nacházejí již v Řeholi (čl. 19),

3. vypočítávají lidské hodnoty, které jsou pro bratrství nutné: růst ve společenství, překonávání privilegií, spoluúčast a spoluodpovědnost, péči o vzájemnou duchovní a duševní pohodu, kráčení cestou dialogu a smíření (čl. 19); tyto myšlenky jsou rozvinuty v celé druhé části stanov,

4. při rozvíjení bratrství přikládají velkou důležitost Písmu, eucharistii a modlitbě (čl. 20); také o tom se mluví níže,

5. díky tomu, že jsme kontemplativní společenství, „hledáme tvář Boží a sloužíme církvi“ (čl. 20).

Tak jako v případě Eliáše, Marie a kontemplace také články o bratrství se snaží představit naše dědictví, rozvinout ho dále, než jsme byli zvyklí o něm přemýšlet, a ukázat současné perspektivy bratrství z hlediska lidského rozvoje i z hlediska poslání církve.

Služba uprostřed lidí

Tím jak stanovy vysvětlují třetí rozměr našeho charismatu, přehodnocují náš život ještě radikálněji, než tomu bylo ohledně bratrství. Jazyk stanov tu do značné míry vychází z perspektiv osvobození třetího světa, které vyvstaly v 70. letech. Ovšem promítlo se do něj také prohloubené historické uvědomění si povolání bratří („*fratres*“) ve středověku.

V řeholních kongregacích založených po Tridentském koncilu se na společenství pohlíželi z hlediska apoštolátu: lidé se dávají dohromady, aby společně žili a věnovali se určitému apoštolátu. To, jak to chápali *bratři* (*fratres*) nebo pojímal středověk, je odlišné. Zde je bratrství hodnotou buď přednostní, nebo (už jen) podružnou. Shromažďujeme se ve společenství, abychom hledali Boží tvář, a to samozřejmě zahrnuje lásku a službu druhým. Povolání *bratří* (*fratres*) je určitým způsobem spojnicí mnišského ideálu kontemplace a liturgie s apoštolským ideálem pozdějších institutů, které byly založeny v první řadě pro nějaké zvláštní dílo apoštolátu.

V minulosti se používal výhradně termín „apoštolát“. V nedávných letech toto slovo z velké části ustoupilo výrazu „poslání“. Naše šestá a sedmá kapitola mluví o apoštolském poslání. Při vymezování našeho charismatu je však používáno slovo „služba“ – s bohatým biblickým podtextem výrazu *diakonia* a s důležitým upřesněním, že jde o bratrský život „uprostřed lidí“. V první části Stanov se pojednání o této službě uprostřed lidí podává spíše současným jazykem (čl. 21 – 24), ale na jiných místech nacházíme spíše tradiční výrazy, zvláště v oddílu o modlitbě včetně služby na mariánských poutních místech (kap. 5) a v kapitolách o poslání (kap. 6 a 7).

To, co nacházíme ve Stanovách, lze užitečně doplnit dvěma apoštolskými adhortacemi. Za prvé dokumentem *Christifideles laici*, který ukazuje jak naléhavost poslání v církvi v dnešní době (čl. 23), tak i svátostný základ poslání: pro všechny křest a biřmování, pro některé kněžské svěcení (čl. 22 – 23). Druhým dokumentem je *Vita consecrata*, která nastiňuje novou perspektivu poslání řeholníků v dnešní době v kapitole nazvané *Servitium caritatis* (služba lásky): Zasvěcený život jako projev Boží lásky ve světě (čl. 72 – 105).

Zatímco v minulosti se při apoštolátu hodně promýšlelo, co máme předávat, dnes se klade nový důraz na naslouchání, rozlišování, pohostinnost, na vycházení lidem vstříc tam, kde se nacházejí. Nepřicházíme s hotovými odpověďmi. Je pravda, že pro některé z našich mladých lidí, zvláště pro ty, kteří jsou opět spíše konzervativního smýšlení, je to těžké. Neokonzervativní mentalita si víru představuje jako sadu věčných pravd, z velké části zaštitěných definicemi učitelského úřadu církve, k nimž se člověk může okamžitě obrátit pro odpověď. Jinou tendencí této skupiny lidí je pietismus: tvé problémy zmizí modlitbou. Proti oběma výstřelkům musíme nabídnout zkušenost bratrství, kde všichni jsou daleko od ideálu a kde je třeba každodenního boje za opravdovost. Přitom zároveň usilujeme o autentickou kontemplaci, v níž hledáme tvář Boží a jsme bdělí k potřebám druhých. Naše neuživé modlitby a naše nejisté výkony ve službě živému Bohu mohou být důležitým usměrňujícím prvkem. Máme co nabídnout – jak z našeho dědictví, tak z našeho prožívání karmelitánského charismatu, ale – dříve než lidem cokoli nabídneme – musíme jim nejprve naslouchat a společně s nimi rozlišovat.

Klíčovým aspektem života uprostřed lidí je solidarita, to znamená zrovna tak s nimi být jako jim sloužit. Opravdu, někdy jedinou službou může být solidarita.

Jak se dá očekávat, jasně se tu upřednostňuje služba těm, kdo jsou „*minores*“ (doslova: „menší“, tedy jakýmkoliv způsobem chudí nebo odstrčení). Kdo těmito *minores* v jednotlivých situacích jsou, to je otázka k rozlišování. Při volbě konkrétní služby nás vede naše pojmání chudoby a naše věrnost a poslušnost vůči Ježíši Kristu: „Vždyť úkolem konventů apoštolského bratrského života je právě toto: mají být uprostřed lidí.“ (Čl. 32.)

Pokračování v příštím čísle.

Z angličtiny přeložily Miluše Hosnedlová a Jája Vanišová.

Karmelitánský „třetí řád“ z pohledu 550. výročí vydání papežské buly *Cum nulla*

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.

Pokusím se vám zde předložit myšlenky, kterými jsme se zabývali při letošním celostátním setkání karmelitánských terciářů v Kostelním Vydří 8. června 2002. Psané slovo postrádá sice bezprostřednost mluveného projevu, ale dává možnost ke klidnějšímu promýšlení. Nebude tu vše formulováno přesně tak, jak to zaznělo ve společném zápalu při setkání „na živo“. Nejde totiž o přepis nahrávky, ale o dodatečně poskytnutí materiálu, který se mi během přípravy shromáždil.

Příležitost jubilea

Díky nedávnému slavení velkého jubilea roku 2000 a s ním spojeného pastýřského vedení papežem Janem Pavlem II. jsme se víc naučili využívat různá jubilea (osobní i společná, rodinná aj.) k duchovnímu užítku: k zastavení se, k pokání a díkům, k nahlédnutí nových obzorů. A v tomto smyslu nechceme přejít bez povšimnutí letošní 550. výročí vydání buly *Cum nulla*, která je považována za oficiální zpřístupnění společenství Karmelu také ženám a laikům.

Pokud se nemýlím, můžeme my v naší zemi a v Kostelním Vydří přiřadit k tomuto významnému jubileu ještě dvě „menší“. Letos uplynulo – pokud vím – právě deset let od té doby, kdy po skončení totality noví karmelitánští terciáři složili v Kostelním Vydří poprvé svůj terciářský slib.

Společenství terciářů existovalo ve Vydří již o několik desítek let dříve, německá komunita pod vedením převora P. Telesfora Hardta byla i v tomto ohledu velmi přičinlivá. Rok založení tohoto předchozího terciářského společenství přitom neznáme. Ovšem v archivu vyderského kláštera se dochovala listina, kterou před rovnými devadesáti lety, tedy v roce 1912, brněnský biskup Pavel Huyn založil v Kostelním Vydří Bratrstvo (*sodalitas*) Panny Marie Karmelské. Jeho členové byli zapsáni ve zvláštní knize, kterou jsme zatím v klášteře (po tolika stěhováních a stavebních úpravách) neobjevili.

Všechna tato jubilea jsou podnětem znovu se zamýšlet nad podstatou povolání do karmelitánského třetího řádu.

První generace karmelitánů: z laiků se záhy stali řeholníci

Karmelitánské společenství bylo zpočátku tvořeno výhradně muži. Byli sice z hlediska církevního práva laiky,¹ ale jednoznačně tíhli k řeholní podobě svého společného života.

Snad neměli záměr „dobývat svět“. (To my dnes pohlížíme na vývoj karmelitánské rodiny zpětně a připadá nám – tak, jak probíhal – samozřejmý, jenže na počátku přece vůbec nebylo jisté, jak se společenství bude utvářet a nakolik se rozšíří...) Ale historickou skutečností je, že oni první karmelitáni, muži laického stavu, se postupně:

- stali řeholníky (společně: komunita se stala „řádem“ a oficiálně byla církevní autoritou takto potvrzena),
- začali se usazovat i jinde mimo pohoří Karmel (slovy řehole: volit nová „místa“),
- na rozdíl od původního přebývání v samotě přešli do měst (to umožnila úprava textu řehole za papeže Inocence IV. v roce 1247; i když tento trend se v řádu neprosazoval hladce, přece nakonec zvítězil).

Proč ta přeměna?

Při vyprávění o vzniku karmelitánského řádu bývají často zmiňováni takzvaní *conversi*. Doslova to znamená: *obrácení*, ti, kteří se obrátili. Takových

1) Na to se odvolává U. Dobhan v článku otištěném v Karmelu č. 2/2000.

lidí, kteří žili „ve světě“, tedy v civilním zaměstnání a prostředí, a tam prošli konverzí, kterou bychom my dnes nazvali „druhé obrácení“, bylo tehdy mnoho, mluví se o celém takovém *hnutí*. A malým výhonkem tohoto hnutí byla i skupina poutníků do Svaté země, která se na hoře Karmel usadila k poustevníckému životu, první karmelitáni.

Mnozí *conversi* se tehdy připojovali k nějakému již existujícímu klášternímu společenství, jiní – tak i karmelitáni – si vytvořili společenství vlastní, které se následně jako celek stalo klášterem, řeholním řádem. Tomuto tehdy takřka „zákonitému“ vývoji porozumíme při bližším nahlédnutí do tehdejšího smýšlení.¹

Postavení mnichů ve středověké společnosti lze nastínit takto:

– různých opatství a mnišských klášterů (ve městech pak klášterů žebavých řádů) byla ve středověku spousta, patřily k obecnému povědomí společnosti daleko víc, než si my lidé dneška dokážeme představit,

– ve světle spisů Jana Kassiana byli řeholníci považováni za pravé Kristovy učedníky, věrné následovníky prvotní církve, kteří (jediní) neustoupili světskému způsobu života,

– společnost bývala tehdy členěna na tři stavy: lidé světské, duchovenstvo a řeholníci (a ti jsou prý oněmi zrny, která přinášejí stonásobný užitek – ne jen 30 a 60, dle Mat 13,8),

– protiklad země – nebe nebo časnost – věčnost byl přepínán, kláštery byly prohlašovány předsíní ráje, takže ti, kdo v nich žijí, mohou přednostně doufat v dosažení spásy; někdy to bylo vypjato až k negativní formulaci: „extra clausuram nulla salus“ (jinde než v klášteře nelze dojít spásy),

– pojem *conversus* označuje pak v tehdejší mluvě toho, kdo se stal mnichem až v dospělém věku, což bylo stále vzácnější (ten, kdo v klášteře vyrůstal od dětství – a to byl nejčastější případ –, byl nazýván *nutritus*);

– títo *conversi* se ve starších mnišských řádech stávali mnichy (skládali sliby), ale protože byli nevzdělaní, jejich účast na modlitbách v chóru byla omezena, zato pracovali na zajištění chodu kláštera – nahradili dřívější sluhy (*servi*).

Opravdovost v následování Krista byla tedy příliš ztotožňována s životem řeholním. Na tomto dobovém pozadí se příklon formujícího se karmelského společenství směrem k řeholnímu způsobu života a následně formální uznání karmelitánů za řeholní řád jeví velmi logickými. Zároveň to ovšem ukazuje, že tento vývoj „nerespektoval“ právě to, oč usilují terciáři: snahu vést co nejhonorlivější život z víry v Krista, a přitom zůstat „ve světě“ – aniž by to znamenalo odchod do kláštera. Právě v tomto spočívá terciářství: žít v běžném civilním prostředí, ale nebýt jím pohlcen... Vzpomněl jsem si tu na jedno zajímavé setkání s naším známým, který je pilotem, a na jeho zmínku o vzrušujícím pokušení létat riskantně nízko nad zemí, „kopírovat“ terén co nejtěsněji. Něco podobného – použijeme-li toto jako přírůbek – prožívají věřící laici, jen to není požitkem, ale velkým vypětím.

1) Následující poznámky jsou výpisky ze stati: Giovanni Miccoli, Mniši, v: Středověký člověk a jeho svět, ed. J. Le Goff, Vyšehrad 1999, str. 39-67.

Ale také ti křesťané, kteří nebyli řeholníky, bývali ve středověku často nějak spojeni s některým klášteřem:

- na konci 11. století prý celé rodiny a vesnice vstupovaly do bratrstev (*fraternitates*), spojených s jednotlivými klášteři,
- nápadně je snaha po spojení s klášteřem vidět na jednotlivých prominentních postavách šlechticů či panovníků:

hojně klášteře obdarovávali, účastnili se někdy jejich modliteb, měli v nich svou celou, chtěli zemřít v hábitu řádu a být v něm pohřbeni, zajišťovali si do budoucna po smrti ve svůj prospěch přímluvnou modlitbu i zástupné dobré skutky řeholníků,

- často spojení rodiny s klášteřem nastávalo tak, že rodiče dali klášteři majetek a zároveň tam poslali svého syna (již v jeho útlém věku).

To mělo dopad i na život modlitby v klášteřích: modliteb co do množství přibývalo (nejspíš na úkor manuální práce), přičemž modlitby ztrácely charakter chval, času naplněného tím, že je trávený s Bohem, ale staly se víc přímluvou, službou druhým.

Ale i laici, kteří laiky zůstali, přece šanci měli

Karmelitáni nevytvořili hned záhy po vzniku svého společenství třetí řád, jak to udělali františkáni a dominikáni. (Přítom je zajímavé, že podle J. Kadlece otcem ideje opravdového terciářství, tj. horlivého křesťanství zitého muži a ženami – laiky, je sv. František z Assisi, zatímco dominikánský třetí řád měl původně za cíl starat se ve světě o jmění církve a jeho bezpečnost a teprve později se připodobnil třetímu řádu františkánskému.¹)

Přesto karmelitáni ke svému řádu, tvořenému zatím jen bratřími (*fratres*), přidružovali i:

- *sorores* (sestry), to znamená: svobodné dívky nebo vdovy slibující celibát a zároveň poslušnost vůči provinciálovi či převorovi; nosily karmelský hábit, chodily do kostelů bratří na modlitby officia (v novém českém vydání nazvané Denní modlitba církve), ale žily dále ve svých domech: jednotlivě nebo společně,

- *confratres, consorores* (spolubratry, spolusestry), to znamená: laiky určitým způsobem se také zasvěcující Bohu; protože chtěli mít podíl na duchovních dobrech řádu, nosili bílý plášť, a proto se jim říkalo *mantellati*; pomáhali (hmotně, službou) nejen klášteři, ale i sobě mezi sebou navzájem, žili radikálnější obrácení (častější účastí na mších, stanovenými modlitbami, skutky umrtvování apod.), měli vlastní (zkrácená) pravidla.

I tyto dvě skupiny se tvořily z těch, kdo byli *conversi*, a tito všichni de facto patřili ke karmelskému řádu, i když církevněprávně karmelský „druhý řád“ ani „třetí řád“ jako takové ještě dlouho neexistovaly.

Ženy to ovšem neměly jednoduché...

Různých forem přičlenění k řádu byla tehdy spousta, místo od místa se lišily a různilo se také to, jak byly dotyčné osoby nazývány, není snadné se v tom všem orientovat. Přítom nelze přehlédnout obecnou zákonitost, že řády byly tehdy společenstvími prvotně mužskými. Komunity žen k nim byly přidružovány teprve druhotně a mužské klášteře se přitom k ženským klášteřům stavěly někdy nevstřícně: to proto, že se řeholníkům – mužům ukládalo, aby se o klášteře sester starali nejen duchovně, ale i materiálně a organizačně (správou jejich majetku, ochranou proti krádežím atd.). Což představovalo břemeno, kterému se ti bratři, jimž chyběla potřebná velkorysost, chtěli vyhnout. Tak například po rozmachu klášteřů premonstrátek ve 12. století odmítli na konci téhož století premonstráti přidružovat ke svému řádu nové ženské klášteře nebo zakládat pro ženy nějaké nové. Potom se tedy další zájemkyně obracely na řády medikánské (v Německu spíš na dominikány, v Itálii spíš na františkány), ale i ty se jim záhy začaly uzavírat. Papežové se postavili na stranu žen a donutili bratry ke vstřícnosti vůči nim.¹

A skutečně i český životopisec zakladatele premonstrátů se zmiňuje:

„Klášteře sester byly samotným řádem potlačeny. Do konce 13. století všechny zanikly kromě dvou, které trvaly o sto let déle. Je to smutná část řádových dějin a dosud málo prozkoumaná.“²

V naší souvislosti je dobře nepřehlédnout, že právě svatému Norbertovi se často připisuje, že on jako první přičlenil k řádu laiky – terciáře: „Každý klášter vedl seznam bratří a sester žijících ve světě a nosících pod světským šatem malý bílý škapulíř. Terciáři se řídili vlastními stanovami.“³

Ale konečně k bule *Cum nulla*...

Výročí buly *Cum nulla* je symbol otevření se Karmelu (zasvěceným) ženám a laikům.

Takto bych pro nás „lidově“ vyložil význam tohoto papežského dokumentu a s ním souvisejícího historického vývoje, který nebyl jednoduchý a ani z dnešního pohledu mi nepřipadá příliš přehledný. Pokusím se opět o shrnutí v několika bodech.

- Bulou *Cum nulla* papeže Mikuláše V., vydanou v říjnu 1452, bylo dovoleno přijímat do Karmelu ženy žijící v zasvěcené čistotě (*continentes*). Potažmo už se tu otevřela i cesta ke zřízení karmelitánského třetího řádu tvořeného laiky – muži i ženami.

- Bulou papeže Sixta IV. *Dum attenta* z listopadu 1476 bylo dovoleno přijímat do Karmelu muže i ženy, ať už *continentes* nebo žijící v manželství, stejně jako tomu bylo u třetího řádu dominikánů. Tím byl karmelitánský třetí řád zřízen de iure.

V textu buly přitom o terciářích výslovně stálo: „ita ut verae personae ecclesiasticae considerandae sint,“ česky: „takže je třeba je považovat za

1) Dle J. Jantsch, Die Regel des Karmel, Kaffke-Verlag, Aschaffenburg 1986, str. 52-53.

2) Tomáš Říha, Svatý Norbert a jeho dílo, Křesťanská akademie, Řím 1971, str. 147.

3) Tamtéž, str. 154.

1) Jaroslav Kadlec, Církevní dějiny, 3. přepr. vydání, Skriptum CMBF v Litoměřicích 1983, str. 77.

opravdové *církevní osoby*.“ To byla velmi důležitá výsada, která znamenala, že terciáři – úplně stejně jako řeholníci – nespádali pod pravomoc civilních vrchností a jejich soudnictví, ale mohli být souzeni pouze soudem církevním. (Jak velký význam tato skutečnost v historii měla, si my z českých dějin můžeme uvědomit na příkladu z doby ne o tolik starší – na okolnostech umučení sv. Jana Nepomuckého v roce 1397. Král Václav IV. poručil mučedníkovo tělo vhodit do Vltavy také proto, aby zahladil stopy po tom, že kněz, který mohl být souzen jen soudem církevním, pohnal k soudu svému, ba dokonce jej vyslychal násilím...)

S tímto církevněprávním postavením terciářů se asi pojila ještě otázka jejich podřízenosti církevní autoritě diecézní (biskupa, farářů) nebo řádové (provinciála). Mezi řeholníky a diecézními biskupy přetrvávalo – vlastně již po několik staletí – veliké napětí, přičemž zvláště žebravé řády dosáhly během 15. století od papežů tak dalekosáhlých výsad, že diecézní biskupové mohli mít na jejich kláštery jen nepatrný vliv, přičemž ovšem mnohde klášterní život postrádal potřebné horlivosti a potřeboval reformu. Vynětí z pravomoci biskupů se týkalo především církevněprávního, ale i ekonomického postavení příslušných osob. Zmíněné letité napětí mezi biskupy a řeholemi se počátkem 16. století vyhotilo.

– V. lateránský koncil (1512-1517), který usiloval o potřebnou reformu církve, církevněprávní postavení terciářů žijících ve světě (doslova: ve vlastním domě, jednotlivě) usměrnil střízlivěji. Koncil totiž společenství těchto terciářů postavil na roveň jiným sdružením věřících laiků, i když třetím řádům vůči nim výslovně přiznal přednostní místo. Tato církevněprávní charakteristika třetím řádům pak už zůstala a bývala dokládána na dvou skutečnostech:

1) ten, kdo složil terciářskou profesi, nemohl být zároveň zasvěcen Bohu řeholními sliby nebo složit profesi ještě v jiném třetím řádě (mohl složit řeholní sliby, ale pak už nebyl terciářem),

2) (a nám to možná vyloudí úsměv na rtech) v procesích a průvodech se vždy terciářům oficiálně přiznávalo právo kráčet na čestnějším místě než členové kteréhokoli bratrstva či jiného sdružení věřících, i kdyby se jednalo o průvod s Eucharistií a účastníci se jej členové bratrstva Nejsvětější svátosti. Tato praxe byla považována za doklad toho, že třetí řád je opravdu svou podstatou něčím výsadnějším, přece jen jakýmsi „řeholním životem ve světě“...

A pro úplnost dodejme: ještě jinak se koncil postavil k terciářům žijícím společně v komunitách, k terciářům žijícím v klášterech s řeholníky a k terciářkám, které se zasvěcovaly slibem čistoty (panenské či vdovské). Těm všem koncil přiznal účast na privilegiích karmelitánských řeholníků.

Takový církevněprávní status tedy terciářům již nadále zůstal a ani církevní zákoník z roku 1917, ani nový zákoník z roku 1983 jej podstatně nepozměnily.

A ještě trošku slovíčkaření

Výraz „*třetí řád*“ údajně – podle listu otce generála k výročí buly *Cum nulla* – karmelitáni převzali v 16. století od servitů. (Z už zmíněného článku U.

Dobhana v čísle 2/2000 našeho časopisu ovšem víme, že takové rozlišování a pojmenování původně „vynalezli“ františkáni, a to vlastně již v době sv. Františka z Assisi.)

Označení „*třetí řád*“ (*ordo tertius*) má své klady:

– latinské slovo *ordo* znamená původně: řada, vrstva, pak i vojenská četa, ale hlavně: občanská třída, společenský stav [což si můžeme přetlumočit tak, že jde o ztvarovanou skupinu (ne masu či pouhou směsici), vyhraněnou v rámci ostatních, tedy mající identitu, a tím i svou vlastní důstojnost]; a nakonec to slovo abstraktně znamená i: řád, uspořádanost, pořádek(!),

– Katechismus katolické církve v souvislosti s kněžským stavem (*ordo*) a svěcením (*ordinatio*) věnuje pozornost dokonce také historii tohoto slova a připomíná, že právě tak se jako na stav – *ordo* – pohlíželo na katechumeny, panny, manžele, vdovy... (čl. 1537).

Ale zrovna tak má vžitě jméno „*třetí řád*“ i své zápory:

– „*řád*“ může být mylně chápáno jako přímo řeholní život, na způsob kláštera,

– „*třetí*“ může svádět k chybnému pojetí: třetí co do pořadí, kvality, důstojnosti.

Pokusme se tedy vyjádřit to podstatné

Ze všeho, co jsme dosud řekli, je zjevné: nejvýraznější příznačnou vlastností třetího řádu je, že se snaží napodobit – nakolik je to možno – řeholní život, a přitom zůstat ve světě (žít v civilním prostředí).

V čem je všechna ta zmíněná historie poučná pro nás?

Z toho, co bylo řečeno, vyvstávají dvě zřetelné skutečnosti:

1) Příklad řeholníků nebo kontakt s nimi vedl vždy i ostatní věřící k touze víc se odevzdat Bohu. Mohli bychom říci: svědectví řeholníků posilovalo „vertikální rozměr“ víry ostatních křesťanů. (Přitom bylo a je pro věřící laiky vždy důležité dobře rozlišit: v čem se řeholníkům podobat mám a v čem nesmím.)

2) Laici se kolem řeholí a klášterů spojovali ve společenství, bratrstva. Tedy zde bychom mohli mluvit o zesílení vztahů „horizontálních“.

Obojí vliv řeholníků na laiky probíhal ve středověku i v baroku živelně a teprve potom, následně, docházelo vždy k strukturování, usměrňování, schvalování.... Ale v naší době přece probíhá rozvoj třetího řádu u nás úplně stejně: spontánně. Setkáváme se, obohacujeme se zkušenostmi z toho, jak se každý z nás snaží žít duchovním životem, ale podstatu terciářství se teprve pokoušíme vystihnout, pravidla sepsat a číst, ...

A tak si stále klademe základní otázku

O co nám (při úsilí být terciáři) jde? Co vlastně hledáme?

Nebo trochu humpolácky řečeno: Co se nám na těch karmelitánech tak líbí? Přesněji: Co se nám (u příležitosti setkávání s karmelitány) líbí?

Nejde i nám vlastně o totéž jako kdysi oněm králům a velmožům, jen v jiných podmínkách?... (Navštívit tu a tam klášter, vyprosit si přímluvnou modlitbu řeholníků, podle svých možností jim pomoci, obdarovat je.)

Moje „koktavé“ odpovědi

Odpovědi, které si na zmíněnou otázku dávám, jsou tak nedokonalé, že jsem si je pracovně nazval tak tvrdě: koktavé. Ale ony v této chvíli stačí, vždyť jde hlavně o to vyprovokovat každého z nás, aby si odpovídal podle sebe. Podle toho, zda se v odpovědi skrývá víc zmíněný prvek vertikální nebo horizontální, rozdělil jsem si své postřehy do dvou skupin.

Co je pro toho, kdo se zajímá o karmelitánský třetí řád, předmětem očekávání co do vertikálního rozměru (tj. ad 1):

– příklad v úsilí o opravdovost života s Bohem; „kvalita vždycky strhuje,“ říkám si a sám na to sázím v práci s mladými lidmi – beseda s opravdovým odborníkem bývá zajímavá, hlavně jeho zaujetím, i když jinak jeho oboru příliš nerozumíme; to znamená: pokud karmelitáni opravdu usilují o život s Bohem, vycítí lidé kolem nich: tady o něco jde!

– vnímání hlubokého souznění směrem k Bohu, „uchvácení stejným zacílením“; tak se skrze Karmel člověku nabízí duchovní spřízněnost s Terezkou, s Janem od Kříže... a právě tak s dnes žijícími bratry nebo sestrami; nepřehlédněme přitom důležitý rozdíl: nejde o vázání se na osobnost či duchovní osobitost jednoho kněze (byť jakkoli Bohem obdarovaného), ale o spojení se společenstvím bratří a sester,

– mariánský ráz Karmelu,
– konkrétní projevy zbožnosti, osvědčené formy (škapulíř Panny Marie Karmelské, zásvětná modlitba),

– prostor pro modlitbu (fyzický, ale především lidský, duchovní; to dnes doma nemá každý, rodiny jsou nábožensky nejednotné),

– vzory inspirace: pevný řád dne, pravidelný rytmus modlitby, mlčení a ústraní,

– úctyhodné duchovní dědictví, možnost probírat se jím a pečovat o jeho zachování...

– skutečnění touhy dát se Bohu (terciářským zasvěcením obnovit a zvlášť konkretizovat křestní slib),

– důvěra ve větší spolehlivost takové cesty za Kristem (a každý hledá jistotu, oporu),

– odpustky spojené s členstvím ve třetím řádu.

Co přináší účast ve třetím řádu na rovině horizontální (ad 2):

– lidské sblížení, zázemí (což je hodně důležité, zvlášť pokud v rodině se mnou víru nesdílejí, nebo pokud v domácí farnosti něco podobného postrádám),

– duchovní sdílení a sounáležitost,

– možnost prokazovat dobro vnější pomocí, hmatatelnou podporou (vůči řeholníkům nebo ostatním terciářům),

– (v historii) vnější výhody související s právním postavením „církevní osoby“.

Odpověď oficiální

Co o podstatě a smyslu terciářství říkají dokumenty církve?

Církevní zákoník charakterizuje třetí řády výčtem čtyř rysů:

– (členové) mají ve světě podíl na duchu příslušného řeholního institutu,

– podřizují se vedení ze strany dotyčného institutu,

– vedou apoštolský život,

– usilují o křesťanskou dokonalost.

Jiným důležitým dokumentem je konstituce druhého vatikánského koncilu o cíkvi *Lumen gentium*, přesněji její 44. článek. Vladimír Boublík k tomu dodává:

– „řeholní sliby (podle koncilu konstitutivní prvek řeholního života) **jsou považovány církví za jakýsi veřejný projev její lásky**, která ji vede neustále k tomu, aby se celým svým životem zasvětila Bohu a žila pouze pro něj“ (str. 358),

– ve slibech se projevuje sjednocení řeholníka s Kristem, s jeho smrtí a zmrtvýchvstáním (nesenými Kristovou láskou),

– sliby začleňují do řeholního společenství: ukazují lásku a jednotu církve,

– tajemství lásky souvisí s tajemstvím oběti (zřeknutí se manželství, chudoba a poslušnost); „řeholník, který se slibem zavazuje k trvalému a dokonalému uskutečňování evangelijních rad, se tedy ztotožňuje s láskou, kterou Kristus prožíval v okamžiku své smrti a kterou budeme všichni napodobovat ve chvíli své smrti“ (str. 359n.),

– laici prožívají především **tajemství Nazareta** (řeholníci velikonoc): „Řeholní život tedy umožňuje věřícím, aby prožívali lépe s Kristem tajemství velikonoc“¹,

– řeholní osoby jsou v církvi zářivým znamením, (před)zvěstujícím nebeskou slávu (CIC 573).

Tedy:

– to vše laici na řeholnicích vždy intuitivně cítili, a proto se jim chtěli co možná přiblížit až připodobnit,

– v tomto je specifikum třetích řádů; žádné jiné hnutí v církvi se neinspiroje tak těsně svědectvím řeholníků a spiritualitou konkrétních řeholních společenství.

Přitom je stále důležité zachovat si identitu laika, to znamená ze „světa“ nikam neutíkat, ale přímo ve světě žít s Bohem a pro Boha; ne rázně opustit hodnoty pozemské, ale **skrže** ně jít k Bohu.

A správné zacházení s věcmi a vztahy, kterých se toto naše „skrže“ týká, už je apoštolátem!

1) Boží lid, Křesťanská akademie, Řím, str. 358-360.

A to je opravdu všechno?

Přece ještě něco. Ale nemíním se tu teď vůbec zabývat tím, jaká témata při setkáních terciářů probíráme nebo bychom měli probírat. To patří do přenášek. Spíš se ptám, jestli neexistuje něco (postoje, návyky, zkušenosti), o čem se na setkáních nemluví, co se tam nějak „plánovaně“ neděje, a přece to, oč nám jde, bez toho uskutečnit prostě nelze... Logicky to pak totiž znamená, že pro naše zrání jsou – aniž si to uvědomujeme – kromě terciářského prostředí důležitá ještě prostředí jiná. Představují jakousi doprovodnou školu, paralelní výchovný vliv. Pokud se mi podaří tuto doprovodnou školu odhalit, mohu se na ni zaměřit a její lekce přijímat cílevědomě.

Tato myšlenka se dá vyjádřit velmi jednoduše slovy, která používal jeden známý kněz. Stěžoval si na své farníky, že jsou jako „kočároví koně“ – pro parádní příležitosti. Ale do těžkého (on říkal doslova: hnojného) vozu se zapřáhnout nikdy nenechají. Nevoní jim to, zapotili by se. Nepřijmou skutečnou práci nebo odpovědnost ve farnosti. Když si tento průměr vypůčím, má otázka tedy zní: Co pomůže uchránit terciáře, aby nebyli takoví „kočároví koně“? Aby se naše setkání nikdy nestala nějakým „skleníkem“, v němž je nám spolu sice dobře, ale který je izolovaný od okolního světa a nic do něj nepřenáší, neslouží mu.

Takovou důležitou doprovodnou školou je podle mého přesvědčení pro každého z nás:

– přijetí a nesení kříže v běžném životě; jak to kardinál Martini krásně říká o Syrofeničance (z Mt 15,21-28): „Je to žena, kterou vykoupil každodenní život,“ vytrvalost v utrpení,¹

– zapojení do vztahů s našimi „domácími“ (rodina, farnost) – ty jsou nejtěžší, tady se nic nezamaskuje frázemi, neošidí...

– růst v ohleduplnosti, empatii (ne, když se chci prát, odkládat zbožnost jako kabát...),

– otevřenost srdce pro druhé, pro věci nové a nepředvídané (jako je toho symbolem bula Cum nulla!),

– práce pro druhé, služba ve farnosti.

Jistě dokážete v hledání a výčtu pokračovat volně sami.

A už jen závěrečné popíchnutí

V listě otce generála k jubileu buly Cum nulla mě překvapila jedna nevyváženost. List zcela symetricky věnuje pozornost nejprve „druhému řádu“ (karmelitkám) a potom podobně terciářům. Ale zatímco oddíl o karmelitkách je zakončen odstavcem o světicích z jejích řad, v části o laicích nějaká pasáž o karmelských světicích – laicích chybí! Několik bychom jich mezi našimi blahoslavenými našli, jenže ti také, jak jen nejdřív mohli, vstoupili hned do kláštera (bl. Nonius Pereira, bl. Františka d'Amboise). Má to znamenat, že mezi našimi terciáři nebyli a nejsou světci? To tedy bude třeba něco s tím dělat!!! Slovy mého šprýmovného kolegy ze seminárních studií: „Ať to dotáhneme aspoň na nezávaznou památku!...“

1) C. M. Martini, Žena svého lidu, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, str. 19.

Z dopisů sv. Terezie z Avily (4)

Veronika Elisabeth Schmitt, O.C.D.

„Služte Bohu zadarmo.“

Poznání, že kontemplaci a akci nelze oddělovat, je pro naši dobu důležité a stalo se již samozřejmým. Ale vždycky tomu tak nebylo. Za časů Tereziiných, v 16. století, byl „duchovní život“ jen pro muže, kteří náleželi k řeholnímu stavu nebo byli kleriky. Když františkánský kněz Francisco de Osuna ve svých spisech vyžadoval, že kontempace je pro všechny, působil revolucionářsky. Terezie v něm našla svého duchovního učitele. Také ona s naprostou samozřejmostí chtěla kontemplaci pro všechny – i pro ženy! Její reformatu samostatně objevil, že toto snažné přání stálo u počátku karmelitánského řádu, a zcela se pro ně nasadila.

Terezie přitom ví, jak je pro veškerý kontemplativní život důležité, že kontemplativní život *nesleduje žádný záměr*. V modlitbě, duchovní četbě a meditaci chce hledat jen „samého Boha“. Ona sama dlouhou dobu prožívala a protřpěla si proces, jímž duše přechází od hledání své vlastní spásy k otevřenosti vůči Bohu, *nezatížená žádnou účelovostí*. Od egoismu – získat si spásu – dospěla ke skutečnému obrácení se k Bohu. Při modlitbě už jí nejde o to, aby si zasloužila nebe a spásu. Modlitba pro ni znamená žít osobní vztah, v němž jde předně o Boha samotného. Očekávat nebo dokonce vyžadovat za to odměnu, tak píše jedné novice v Sorii, by se podobalo smýšlení „obyčejného vojáka“ (myslí tu na placené žoldnéře): „*a nebažte příliš po nebeských útěchách! Jen obyčejným vojákům je totiž vlastní, že na konci každického dne požadují žold. Vy Jemu služte zadarmo, tak jak to vůči svému králi dělávají velcí této země, a Král nebe budiž s vámi!*“¹

Protože důvěřuje, že tento Král se o své stvoření stará, právě tak samozřejmě Terezie do tohoto kontemplativního, přátelského vztahu s Bohem pojímá naléhavé záležitosti a bídu světa, který „stojí v plamenech“ (Cesta dokonalosti 1,5), a námahy a starosti zvěstovatelů evangelia. Tak rozbíjí každou zbožnou idylu, pro niž existuje „jen Bůh a duše.“ V tom způsobu kontempace, jak ji žije a učí Terezie, nachází prostor vše, co se na této zemi děje. Z kontempace pak pramení – a jsou v podstatě požadovány – i veškeré „akce“. Jelikož: „*Kde v srdci přebývá svatá láska, tam Jeho Velebnost dává také příležitost, aby se ukázala skutky.*“² Zcela v duchu Nového zákona jsou „skutky“ *plodem* vztahu k Bohu – ne snad *podmínkou*, abychom za odměnu dostali Boží milost. Jak bychom je také mohli chápat jako podmínku pro obrácení se k Bohu, když On je láska? Tyto skutky jsou totiž takto možné teprve v síle nezištného obrácení se k Bohu – to je Tereziina zkušenost. A nemyslí se tím žádné „velké činy,“ ale konkrétní sesterská vzájemnost, „skutky,“ odpovídající lásce Boží uprosřed všedních dní.

1) Sämtliche Schriften der hl. Theresia von Jesus, München, Kösel-Verlag, sv. IV, str. 486.

2) Text poznámky/ Tamtéž, str. 128.

„, tahle kuchyňská kamna by byla pro všechny kláštery bratří a sester vzácným pokladem.“

My Terezii známe jako zakladatelku řádu, jako ženu zkušenu v duchovním životě, což jí v roce 1970 vyneslo titul učitelky církve, a jako spisovatelku. Pro své sestry však byla prostě i jednou z nich, která právě tak jako druhé dělala všechny práce. V Knize o zakládání slyšíme o tom, jak uklízí a obstarává všechny nutné věci. Také svým sestrám ráda vaří. A v žádném případě nejde o nějaké z asketických důvodů přesolené polévky, nýbrž o pokrmy velmi chutné, i když prosté. Že Kristus je přítomný i „v kuchyni a mezi hrnci“ (Kniha o zakládání 5,7), to je jeden z jejích výroků, který se zvláště živě uchoval až dodnes. A tak se není co divit, že Terezie rozumí nejen kuchyni, ale i kuchyňským kamnům. Umí se pro dobrou pltnu přímo nadchnout a ví, že jedná v Kristově duchu, když prosí P. Graciána: „*Vaše Paternita ať mu (Tereziinu bratru Lorenzovi) dá povolení vejít do kláštera (v Seville), aby se na vlastní oči podíval na kuchyňská kamna, která nechala převorka udělat. Sestry o nich vyprávějí podivuhodné věci. Jsou-li ta kamna opravdu taková, jak je líčí, pak by byla cenným pokladem pro všechny kláštery bratří a sester... Tvrdí se dokonce, že jsou lepší, než Sotova kovárnička; víc by snad ani říct nešlo.*“¹ Se stejným zaujetím, s jakým usiluje o hodnoty duchovní, obrací se Terezie i k věcem zcela všedním. Ve všem – i v tom zdánlivě nejbanálnějším – je zcela sama sebou, koná „skutky“, odpovídající kontemplativnímu životu, který tvoří její existenci.

„Nechme jednou přece stranou ty dobré úmysly, které nás přicházejí tak draho.“

Pošilhávání po odplatě domněle dobrých skutků vedlo v dějinách křesťanství stále více k tomu, že člověk úzkostlivě vzhlížel ke svému nebeskému kontu. Tak se Bůh postupně stával spíše obávaným, nepřístupným Účetním. Ale tím byl pokřiven nejen obraz Boha, nýbrž i obraz člověka. A vzešel z toho člověk úzkostlivý, přehnaně uctivý, nesvobodný a nesamostatný – vůči církevním i řádovým představeným a právě tak vůči Bohu.

Terezie je zastánkyní jiného obrazu o člověku, především také jiného obrazu ženy. Ve svých sestřích chce probudit sebevědomí. Stále znovu jim dodává odvahu a demaskuje každou nepravou, hrbatou pokoru. Vede² své sestry k tomu, aby s odvoláním na řeholní poslušnost nepřijímaly prostě nekriticky všechno, ani od převorky ne. V jednom dopise píše Terezie P. Graciánovi: „*Oh, to je strašné, kolik škod může nadělat představení! I když sestry na vlastní oči vidí chyby, nad nimiž se pohoršují – a to se tady (v Malagonu) děje často –, přesto si myslí, že si je nesmějí vykládat ve zlém, jinak že by chybovaly proti poslušnosti.*“³ A v jednom dopise sevillskému konventu můžeme číst: „*Opravdová láska nesmí zakrývat chyby, jimž lze bez velké*

1) Tamtéž, str. 9.

2) V německém textu doslova: animuje. – Pozn. red.

3) Tamtéž, str. 190.

škody odpomoci. Nechme jednou přece stranou ty dobré úmysly, které nás přicházejí tak draho.“¹

Terezie sama se na řeholnici 16. století chová úžasně sebevědomě! „*Vysvětlím Vám teď,*“ – míněn je tu P. Gracián, který jí chce nařídít, aby převzala úřad převorky v avilském klášteře Vtělení – „*že se tomu budu ze všech sil vzpírat.*“² Ačkoli se P. Graciánovi zvláštním způsobem zavázala k poslušnosti, nebrání jí to postavit se jeho vůli na odpor, dokud ji ona sama nebude moci přijmout. Kvůli vlekoucímu se jednání ohledně vlastní provincie reformované větve řádu ho nabádá jednat: „*čas utíká, aniž bychom někoho poslali do Říma, a my zahyneme ve svých nadějích, které nás chlácholí tisíc let.*“³ Ví, že existuje váhání a otálení z bojácnosti a falešné pokory, které vede k tomu, že se zmešká šance. „*Věřte mi,*“ píše roku 1577 neméně jasnými slovy P. Marianovi, „*že nikdy nedosáhneme úspěchu, přehlédneme-li správný čas.*“⁴

Také z Tereziiny modlitby víme, že Terezie umí s Bohem – „*Jeho Velebnosti,*“ který je však zároveň „*přítelem*“ – jednat podivuhodně svobodně. Učí své sestry mluvit s Ním svobodně a tak, jak jim je právě u srdce. Chce je vést ke svobodě, ví přece: „*Kde je Duch Páně, tam je svoboda*“ (2 Kor 3,17).

„Mám tolik práce...“

Terezie nezanechala žádný dopis na rozloučenou. Smrt ji překvapila. Byla právě, jako tak často, na cestách. Z Burgosu, kde zrovna založila klášter sester, vedla její cesta přes Valladolid do Mediny del Campo. Odtud se chtěla co nejrychleji vrátit do Avily, aby přijala sliby své neteře Teresity. Hned potom zamýšlela cestovat do klášterů v Salamance a Albě de Tormes, aby poté uskutečnila přání, které jí už dlouho leželo na srdci – založit klášter v Madridu. Dopadlo to však jinak. V Medině del Campo dostala Terezie příkaz odcestovat ihned do Alby de Tormes. Když tam 19. září dorazila, na smrt onemocněla. Už o čtyři roky dříve, v květnu 1578, velmi realisticky napsala: „*Ač jsou má přání ohnivá, jsem přece jen stará a unavená.*“⁵ Její rakovina se teď prosadila a došlo ke krvácení, které už nešlo zastavit. O čtrnáct dní později, v noci ze 4. na 5. říjen 1582, Terezie umírá. Kvůli změně kalendáře, připadající právě na tu noc, se za den její smrti počítá 15. říjen.

Poslední dopis, který od ní máme, nepsala sama. Jako mnoho jiných listů ho diktovala své sekretářce, Anně od sv. Bartoloměje. Vznikl tři týdny před Tereziinou smrtí a byl určen převorce v Sorii. Po podpisu můžeme ještě číst dodatek vlastní rukou: „*Dorazily jsme do Mediny. Mám tolik práce, že mi zbývá právě jen tolik času, abych vám sdělila, že za sebou máme šťastnou cestu.*“⁶

1) Tamtéž, str. 205.

2) Tamtéž, str. 28.

3) Tamtéž, str. 32.

4) Sv. III, str. 525.

5) Sv. IV, str. 29.

6) Tamtéž, str. 567.

Terezie až do posledních okamžiků svého života usiluje o novou řadovou větev Karmelu. Přitom se v žádném případě nesetkává jen se souhlasem. Odpůrkyně reformy nachází ve vlastních řadách. Je hluboce zarmoučena nad klášterem sv. Josefa v Avile, když se doslechla, jaká přání přednesly sestry v roce 1581 při konečné redakci stanov. Jedna mniška ze Sevilly ji pomluvila a Terezie se musela zodpovídat před inkvizicí. Převorka v Albě de Tormes, kde se Terezie nyní nachází, ani jednou nevejde do jejího úmrtního pokoje, tak nepřátelsky je vůči zakladatelce naladěná. Terezie umírá sama. Jsou u ní jen její věrná průvodkyně Anna od sv. Bartoloměje a neteř Teresita a ty do protokolu uvedly, že Tereziina smrt nebyla vůbec lehká.

Tolik váženého a milovaného P. Graciána Terezie už nespátřila. V posledním dopise, který mu adresovala 1. září 1582, si hořce stěžuje na jeho tak rychlý a podle jejího názoru ne zcela nutný odjezd. „*Nechápu proto důvod vašeho odjezdu. Ale vaši nepřítomnost jsem za současných okolností pociťovala tolik, že mě dokonce přešla sama touha vám psát.*“¹ V Tereziiných spisech se stále znovu setkáváme se zkušeností, že existuje jen jeden jediný Příklad, který nás nikdy nenechá na holičkách. „*Opravdový přítel, na kterého jedině se můžeme spolehnout, je Bůh,*“ tak píše roku 1577 Pateru Marianovi. Tereziina přání a duch zůstaly „ohnivými“ až do smrti. Její dopisy jsou svědectvím spirituality, která je poučná až dodnes.

*Převzato z časopisu Karmelimpulse, ročník 10, 2000/4, str. 5-9.
Z němčiny přeložila sestra M. Petra od Zmrtvýchvstalého, O.C.D.*

Marta a Marie

Francois Varillon

Vezměme si událost s Martou a Marií z 10. kapitoly svatého Lukáše (Lk 10,38n.), abychom se zamysleli nad souvislostmi, nad vztahy mezi modlitbou a činností. Jak víme, jde o klíčový problém.

Když byli na cestě, přišel Ježíš do jedné vesnice, kde ho přijala do domu nějaká žena jménem Marta. Měla sestru, která se jmenovala Marie. Ta se posadila Pánu k nohám a poslouchala jeho řeč. Marta měla plno práce s obsluhou. Přistoupila k němu a řekla: „Pane, nezáleží ti na tom, že mě má sestra nechala obsluhovat samotnou? Řekni jí přeče, ať mi pomůže!“ Pán jí odpověděl: „Marto, Marto! Děláš si starosti a znepokojuješ se pro mnoho věcí. Ano, jen jedno je třeba. Marie si vybrala nejlepší úděl a ten jí nikdo nevezme.“

Marie a Marta, dvě oblasti v nás samých

Především chci upozornit, že epizoda je vložena mezi podobenství o milosrdném Samaritánovi a modlitbu Otčenáše. Po Otčenáši následuje podoben-

1) Tamtéž, str. 552 násl.

ství o neodbytném příteli. Podobenstvím o milosrdném Samaritánovi vzdal Ježíš chválu činnosti, skutku lásky, skutečně, konkrétní a efektivní službě, kterou Samaritán prokázal. A nelze říci, že následující doporučení modlitby Otčenáše je v rozporu s chválou velkorysé činnosti; to není možné. Nemusím se tedy po vzoru mnoha dobrých lidí nechat textem o Martě a Marii pohoršit. Lidé říkávají: To je snadné sedět u Pánových nohou se založenýma rukama, zatímco někdo jiný udělá všechnu práci!

Text se často vykládal ve smyslu protikladu mezi životem kontemplativním a činným. Ovšem takový protiklad z evangelií naprosto nelze vyvodit. Ježíš řekl správně, že Marie si vyvolila lepší podíl: jde o podíl věčný, který jí nebude odňat, právě proto, že přetrvá do věčnosti. Martin podíl trvá jen v čase. Doufáme totiž, že jednoho dne člověk své dílo dokoná. Ne že je dokoná na zemi ve smyslu politickém nebo sociálním, to nikoliv. Křesťan v sobě vlastně nese podstatné vnitřní napětí: má dělat všechno pro to, aby společnost zítřka byla společností spravedlivou, i když zároveň ví, že takovou v plnosti nikdy nebude. Toto vnitřní napětí je u křesťana podstatné; nejkrásnější o tom psal asi Emmanuel Mounier.

Ještě je ale potřeba, aby podíl Marty byl čistý. Přesněji řečeno, Evangelium nám říká, z jakého důvodu Marta čistá není.

Evangelní scénu lze číst ve dvou rovinách.

Může se jednat o jednu domácnost, v níž žije Marta, Marie a třetí osoba, Lazar, který v této příhodě nevystupuje. Tedy domácnost, v níž jsou momentálně tři osoby: Marta, Maria a Ježíš.

Můžeme však tuto příhodu číst na rovině niternější, kdy budeme domácnost v Betánii vnímat jako svou duši, v níž přebývá Ježíš. Přesněji řečeno, přebývá v naší svobodě, protože naše duše je podstatně místem naší svobody. Potom Marta a Maria budou něco jako *animus* a *anima*, jak je nazývá Claudel v jednom slavném podobenství. *Animus* jakožto lidský duch; *anima* je nejhlubší duši. *Animus* je ta část nás samých, skrze níž jsme v kontaktu se světem, oblast nás samých, která jedná, ať už skrze jakoukoliv činnost nebo práci. *Anima* je nejhlubší vrstvou duše, místem, v němž nás Bůh tvoří (je-li pravdou, že nás tvoří neustále, že nás nestvořil jednou provždy, ale že nás tvoří v každém okamžiku). Marta tedy bude oblastí nás samých, která je v kontaktu se světem, součástí nás samých, která jedná. A Marie bude oblastí hluboce usebranou, soustředěnou na Boha, který v nás přebývá.

A tyto dvě složky jsou neoddělitelné. Nehrozí nebezpečí, že Marie zůstane nečinná. Je nečinná jen momentálně, kdy naslouchá Ježíšovu slovu. Ježíš jí nebude žádat, aby zůstala nečinnou, ale aby jednala podle jeho slova. Ona naslouchá.

(Pozor, jestliže v nás rozlišuji dvě oblasti, dvě zóny, nejedná se o dvě různé části, nemají k sobě vztah jako hora s nížinou. Pořád je řeč o jediné osobě.) Marie, osoba tak říkajíc plně lidská, jedná podle Ježíšova slova, protože si nechala čas na to, aby se jej tázala, co si přeje. Proto v jejím jednání nebude

1) Dosl. rozpolcenost, pozn. překl.

uhoněnost, aktivismus nebo ziskuchtivost. Půjde o autentickou činnost. Problémem zůstává, jaké jsou podmínky takové autentické činnosti, která není ani shonem, ani aktivismem nebo prospěchářstvím, která není tříštěním sebe sama.

Jestliže říkám, že Marta je svou činností pohlcena, chtělo by to podtrhnout slovo „pohlcena“, jak je uvádí latinský překlad: *Martha autem satagebat*. Je pohlcena, absorbována, je nějakým způsobem do činnosti ponořena. Neslyší nic z toho, co Ježíš říká. A právě proto, že nenaslouchá, není čistá. Důkazem toho, že není čistá, je to, co říká Ježíšovi: „Tobě nevádí, že mě moje sestra nechá sloužit samotnou?“ Kdyby byla čistá, radovala by se z toho, že může sloužit, aby její sestra mohla zůstat sedět u nohou Ježíšových. Namísto toho se zlobí, žárlí. Nezdá se jí, že by si Ježíš uvědomoval, jakou si ona dává práci. Je třeba znovu prožít celou tu scénu a sledovat Martu. Dobře ji vidím, jak otvírá kredenc, vybírá talíře a ubrus. Druhá sestra celou dobu sedí u Ježíšových nohou. A Ježíš nevypadá, že by si uvědomoval, jak se Marta vydává. „Ty jí nemůžeš něco říct., nebo si alespoň začít všímat, jak se tu namáhám?“ Marta chce, aby její oddaná služba byla doceněna. Jinak řečeno, chtěla by vypadat oddaně. Ale nemůže vypadat zcela oddaně, jestliže v očích Ježíšových tak bude vypadat Marie. „Řekni tedy mé sestře, že ona v této chvíli vůbec není oddaná; oddaná jsem totiž jenom já.“ To vše proto, že nic neslyší a je cele pohlcena svou prací, ponořena do ní. Někdy právě tomuto říkáme pravá oddanost (vydanost), ale pravda je jinde. Pravá oddanost je nezištná. Marta bude vpravdě oddaná, jestliže si řekne: „To je úžasné! Já pracuji, a Marie tak může naslouchat Ježíšovi.“ Ale tak tomu vůbec není.

Ježíš odpovídá. Je třeba představit si Ježíše v té místnosti a pokusit se zaslechnout jeho hlas, jakýmže asi tónem svá slova pronesl. Já si představuji tón mírný a zároveň velice pevný, s opakovaným oslovením: „Marto, Marto, děláš si starosti a trápíš se s mnoha věcmi.“ Mohli bychom to dokonce přetlumočit takto: „Chystáš nám přebohatou večeři s mnoha chody; ale proč? Jeden by stačil. Ty ses mne neptala, co chci. Děláš kolem toho rámus, kladeš malé talířky do velkých. Na nic ses mne neptala, takže neděláš to, co by mne potěšilo. A co že chci? Jen jednoho je třeba.“

To vůbec neznamena, jak se často vykládá, že jediné, čeho je zapotřebí, je kontemplace. Naprosto ne! Nikoliv. „Jediné, čeho je zapotřebí, je naslouchat mému slovu, být se mnou sjednocen, aby tak člověk mohl konat mou vůli, jež je vůli Otcovou.“

(Z knihy Francois Varillon, *Le message de Jésus*.
Bayard Ed./Centurion 1998, ss. 232-235. Přeložila K. L.)

KARMEL – časopis pro duchovní život

Vydává Českomoravská generální delegatura řádu karmelitánů v Kostelním Vydří.

Odpovědný redaktor P. Gorazd Cetkovský O.Carm.

ISSN – KARMEL 1210 – 499X

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou s. p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, j. zn.: P – 1911 / 97 ze dne 9. dubna 1997.

Evidenční číslo: MK ČR E 13791.